

Helland-Hansen, Björn, 1877- , oseanograf, sønn av stortingsstenograf
Kristofer Hansen ~~(1848-87)~~ og Nikoline (Lina) Mathilde Helland, f. 16/10
^{i Hiskiania}
~~fra Sars og Viss' skole~~
 1877, student 1895, studerte medicin 1896-98, realfag i Oslo og utlandet
 1898-1900, ass. ^{iskat.} fiskeristyret 1900-06, styrer av den biologiske stasjon,
 Bergens Museum, 1906-21, professor ved Bergens Museum fra 1914, styrer
 av Det Geofysiske Institutt, Bergens Museum, fra 1917, formann i styret
 for Christian Michelsens Institutt, Bergen, fra 1930. Eresdoktor ved
^{i Kjöbenhavn '110}
 Berlins universitet 1911, L.L.D. St. Andrews 1926. Gift 1902 med Anna
^{der 18/3} Marie Krag, f. 1881, datter av sogneprest ^{Peter Christian Seidelin K. og Jenny Petersen.} P.C.S. Krag, ~~Kjöbenhavn.~~

H.-H.'s interesser gikk tidlig i naturvidenskabelig retning, men det var en rekke sammenstötende omstendigheter, som førte til at han tok fatt på oseanografien. Han begynte å studere medisin, idet han samtidig arbeidet som assistent hos professor Kr. Birkeland og deltok i Birkelands første nordlys-ekspedisjon til Finmarken, januar, februar 1898. Ekspedisjonen blev overrasket av snestorm på fjellet og under den forfrøs H.-H. begge henderne så fingrene måtte amputeres. Han måtte opgi medisinen og vendte sig istedet til realfagene. En tid arbeidet han hos Birkeland og ledet dennes omfattende statistiske undersøkelser av solfleckene og reiste så i 1899, efter opfordring av Johan Hjort, til Kjöbenhavn for å studere havforskning under professor Martin Knudsen. Da Fiskeristyret blev oprettet i Bergen i 1900, blev H.-H. ansatt som hydrografisk assistent ved dette.

I årene 1900 til 1905 deltok han i en rekke tokt i Norskehavet med "Michael Sars", studerte östersbasinene og östersavlen på Vestlandet og foretok målinger i Færöe-Shetland-rennen, idet han i 1902 blev kaldt til Skotland for å lede de første skotske undersøkelser efter det internasjonale program. Under forberedelsene til det første tokt med "Michael Sars" i 1900 arbeidet han sammen med Fridtjof Nansen, og ut av dette samarbeide, som kom til å vare så lenge Nansen levde, sprang der et varmt vennskap.

[Til forf.! bassin (med 2 d'er)?]

H.-H.'s viktigste arbeide fra denne tid er avhandlingen "The hydrography of the Færøe-Shetland Channel in 1902 and 1903" (Kjøbenhavn 1905) å hvilken han på grunnlag av Bjerknes's cirkulasjonssats angir en enkel formel til beregning av stasjonære havstrømmer når tetthetsfordelingen er kjent. Denne metode har senere funnet utstrakt anvendelse i havforskningen.

I 1906 blev stillingen som bestyrer av den Biologiske Stasjon Bergens Museum, ledig, og H.-H. blev ansatt tiltross for at han ikke var biolog. Dette skjedde i erkjennelsen av at det for de biologiske studier var av vigtighet å få et inngående kjennskap til det miljø i hvilket de marine organismer lever.

Som styrer av den Biologiske Stasjon overtok H.-H. ledelsen av de internasjonale havforskningskurser som var startet av Johan Hjort i 1903 i samarbeide mellem Fiskeristyret og Bergens Museum, og som fra 1906 av blev henlagt helt til museet. Han ledet også de regelmessige undersøkelser av fjordene omkring Bergen, deltok i Hjort og Murray's atlanterhavsekspedisjon med "Michael Sars" i 1910 og holdt efter innbydelse forelesninger ved Berlins universitet i 1911. På grunnlag av disse forelesninger og foredragene ved havforskningskursene i Bergen utgav han en fremstilling av de oseanografiske metoder av hvilken først del utkom i 1912 og annen del i 1923.

de første år efter sin ansættelse ved den Biologiske Stasjon
I ~~årene 1906 til 1916~~ avsluttet H.-H. en rekke undersøkelser som han hadde påbegynnt da han var ansatt ved Fiskeristyret og offentliggjorde arbeider om den norske østersavl og de norske østersbasiner, statistiske undersøkelser over torsk og hyse i Nordsjøen, strømmalinger med "Michael Sars" og en stor monografi over Norskehavets hydrografi (sammen med Nansen). Sammen med Nansen foretok han statistiske undersøkelser av vekselvirkningen mellem havstrømmene utenfor vår kyst og de klimatiske forhold. Disse undersøkelser blev senere utvidet til å omfatte forholdene over det nordlige Atlanterhav, og resultatene blev fremlagt

i større avhandlinger i 1917 og 1920.

I årene 1911 og 12 var H-H. ekspert ved renbeiteundersøkelse og for å studere sne- og skareforholdene i det nordlige Skandinavien. Resultatene av disse studier foreligger i flere avhandlinger.

H-H. var medlem av Fana kommunestyre 1917 - 1919 og har inn-tatt en fremskuddt plass innen Fedrelandslaget. I årene 1917 og utover stillet han sine kunnskaper til rådighet for dem som søkte å skape en norsk salt-industri og selv om hovedoppgaven ikke kunde gjennomføres, bragte de omfattende undersøkelser mange verdifulde resultater.

Da Fridtjof Nansen døde var det naturlig at H-H., som hans mangeårige venn og medarbeider, blev anmodet om å gjennomgå Nansens efterladte papirer og likeledes at H-H. påtok sig å revidere Nansens store reiseskildringer for at disse kunde utkomme i folkeutgave.

Da H-H. blev ansatt ved den biologiske stasjon var arbeidsforholdene for en fysisk oseanograf ikke gunstige ved stasjonen, for de voksende krav til tekniske hjelpemidler kunde ikke tilfredsstilles. Dette var en medvirkende grunn til at der i 1910 blev fremsatt forslag om å oprette et professorat i fysikk geografi for H-H. ved universitetet. Samtidig anmodet imidlertid Styret for Bergens Museum om at der måtte bevilges professorgage for H-H i Bergen, idet det fremholdt at havforskningen inntok en fremskuddt plass på museets program og uttalte at "det også, hvis H-H. blev i Bergen, vil føles som en æressak for museet å støtte ham så langt som mulig i hans arbeide og gjøre alt hvad der står i dets makt for å skaffe ham gode arbeidsvilkår."

Stortinget sluttet sig i mars 1911 til styrets forslag, og fra museets side blev der straks tatt skridt for å innfri de løfter som var gitt. H-H. fikk en videnskapelig assistent, der blev leiet nye lokaler for et havforskningslaboratorium, og i 1912 kunde man, takket være store private bidrag fra bergensere, gå igang med bygning av et eget fartøi. Dette, som blev opkaldt efter museets mangeårige præsæs, overløge Armauer Hansen, blev bygget efter H-H.'s forslag og representerte en ny

type. H.-H. hadde hevdet at når man skulde gå over fra de orienterende undersøkelser til systematisk utforskning måtte man opgi å bruke de store og kostbare ekspedisjonsskibe og istedet anvende små, sjödygtige fartöier, som ved en hensigtsmessig kombinasjon av motor og seil hadde en stor aksjonsradius og var billige i drift.

"Armauer Hansen" svarte fuldt ut til H.-H.'s forventninger. Den har stadig vært anvendt til fjordundersökelse nær Bergen, har foretatt togter i det sydlige Norskehav og til Spitsbergen og har vært på fire större togter i det nordlige Atlanterhav. H.-H. har deltatt i alle de större og et stort antall av de mindre togter. Tilsvarende fartöier er senere anskaffet av fiskeristyret i Bergen, av den russiske biologiske stasjon i Aleksandrowsk, av de portugisiske fiskeriundersökelse og andre.

H.-H. har fremlagt en rekke av resultatene fra "Armauer Hansen's togter i avhandlingen "The Eastern North Atlantic" (sammen med Nanse Oslo 1926) og har også benyttet disse iakttagelser ved diskusjonen av oseanografiske observasjoner som blev tatt ombord i "Michael Sars" i 1910 (Bergen 1930).

Da utvidelsen av den biologiske stasjon fandt sted i 1911, utarbeidet H.-H. en plan for et havforskningsinstitutt i Bergen, men denne plan mötte motstand på forskjellige hold og blev ikke gjennomfört. I 1916 tok H.-H. planen op igjen i ändret form, idet han foreslog oprettet en ny biologisk stasjon som skulde henlegges under museets biologiske avdeling, et biokemisk laboratorium og et geofysisk institutt med flere avdelinger, derav en for oseanografi i hvilket havforskningslaboratoriet skulde inngå og til hvilken "Armauer Hansen" skulde overføres. Disse planer blev vedtatt, og i 1917 blev Det Geofysiske Institutt oprettet, men den endelige avvikling av den gamle biologiske stasjon fandt först sted i 1921. Det nye geofysiske Institutt fikk straks to avdelinger, en for oseanografi med H.-H. som styrer og en for meteorologi

med professor V. Bjerknæs som styrer, og med H.-H. som styrer for fellesanliggender.

Kort efter oprettelsen av Det Geofysiske Institutt blev der i Bergen innsamlet en stor pengesum til bygning for instituttet, men først i 1926 kunde man begynne å bygge. I 1928 flyttet instituttet inn i sitt nye hjem. Under planleggelsen av bygningen besøkte H.-H. en rekke innen- og utenlandske institutter for å samle erfaringer, og under opførelsen våket han over alle enkeltheter. Det er derfor i første rekke hans fortjeneste at bygningen har fått en hensiktssvarende innredning og et praktisk utstyr slik at den i en årrække vil tilfredsstille de krav som settes til den.

Mens den siste hånd blev lagt på planene for Det Geofysiske Institutts nybygg og mens opførelsen foregikk arbeidet H.-H. også med en annen stor opgave. Christian Michelsen hadde testamentert sin formue til en institusjon til fremme av videnskapelig forskning. H.-H., overlage Bøe og direktør Mentz Andersen skulde danne instituttets styre når dette begynte sin virksomhet. I sitt testamente angav Michelsen de hovedlinjer som skulde følges ved utarbeidelsen av statuttene, og H.-H. har stor fortjeneste av at der på grunnlag av disse anvisninger er skrevet enkle og klare statutter som gir løfte om en rik og fruktbar utvikling for institusjonen. Med navnet "Christian Michelsens institutt for videnskap og åndsfrihet" blev denne åpnet den 15. mars 1930 av H.-H. som den første formann for styret.

I hele H.-H.'s virke trær to linjer klart frem: hans omfattende videnskabelige produksjon og hans utrettelige arbeide for fremme den geofysiske forskning og skaffe den gode arbeidsvilkår ved den institusjon han har vært knyttet til.

H.U. Sværdrup.

[Litt.: Studenterne fra 1895.]

Professor
Helland-Hansen
hedres
i Stockholm.

**Vega-medaljen
utdelt i går.**

Professor Helland-Hansen.

Stockholm i dag.

NTB fra T. T.). — Det svenske geografiske selskap feiret årets Vega-dag med en fest på Grand Hotel i Stockholm i går. Den svenske kronprins overrakte professor Bjørn Helland-Hansen og professor Hans W:son Ahlmann Vega-medaljen. Feltmarskalk Mannerheim som ble tildelt Hedin-medaljen, var på grunn av sin helbred ikke til stede ved høytideligheten.

Et tallrikt og vitenskapelig representert publikum var til stede. Foruten kronprisen og selskapets styre så man blant andre professorene De Geer og Sven Hedin.

Formannen i det svenske geografiske selskap, dr. Anrick, gav en kort fremstilling av de tre vitenskapsmenns arbeid og fortjenester og uttalte, at i disse tre har de vitenskapelige felter som Vega-ekspedisjonen arbeidet med, fått sin anerkjennelse, nemlig polarforskningen, havforskningen og den asiatiske forskning.

Deretter talte professor Bjørn Helland Hansen om oseanografiske studier i Norskehavet og det nordlige Atlanterhav, og professor Ahlman om natur og mennesker i isområdet i det nordlige Atlanterhav.